

İslam Ümmetinin Vahdet Düşüncesi

ve Vahdetin Önündeki Engellerin Kaldırılması

Hasan Kanaath

Özet

Vahdet nedir? Kur'an ve sünnetin vahdet konusunda Müslümanlara emirleri ve kazandırmak istediği bakış açısı nelerdir? Siyasetin vahdete etkisi nedir? Ümmetin arasındaki ihtilafın kaynakları nelerdir ve caiz olan ihtilaflar hangi tür ihtilaflardır? Vahdetin önündeki engeller ve bu engellerin ortadan kaldırılmasının yolları nelerdir?

Bu makalede yukarıdaki sorulara cevap aramaya çalıştık. Fitne ve kaosun Müslüman toplumu olumsuz etkilediği bugünlerde vahdetin önemini, nasların bu konudaki yaklaşım tarzını, Müslümanların bilinçsizliğinden meydana gelen engelleri ve bunları nasıl çözüme kavuşturacağımıza dair görüşümüzü sunmaya çalışacağım.

Giriş

Kuşkusuz Hz. Muhammed (s.a.a) ümmeti, dünya ve ahiret saadetinin tevhit dine bağlılıkla mümkün olacağına inanan bir topluluktur. Tevhidin sosyal versiyonu ise “vahdet”tir. Yüce İslam Peygamberi (s.a.a) Mekke’de 13 yıl “Tevhit”in mücadelesini vermiş, Medine’ye hicret edince de ilk icratı Tevhit esasına dayalı “vahdet” toplumunu oluşturmuştur. Bunu oluştururken hem Muhacir ve Ensar’ı birbiriyle kardeş ilan etmiş hem de aşiret ve kabileleri birbirlerine yaklaştırmıştır. Hatta “Ehl-i Kitap” olan Yahudi ve Hristiyanlarla dahi sulh ve selamet içerisinde yaşamayı prensip edinmiş ve kendine inananlara amelen bunu göstermiştir. Yüce Allah’ın emri ile vahdet prensibinin

yaşaması için mekânlar(camiler) tesis etmiş, günlük cemaat/vahdet ibadetleri, büyük ve kalabalık cemaatler ile haftalık cuma/vahdet ibadeti ve yılda iki kez bayram namazlarını vazetmiştir. Öyle ki bu vahdet disiplini sayesinde dağınıklıklarından dolayı insanlık sahnesinde hiçbir değer teşkil etmeyen dönemin bedevi ve müşrik Arapları, vahdet sayesinde hatırı sayılır bir medeniyet ve imparatorluklar kurmuş ve insanlık tarihine “saadet asrı” denilen mutluluğun ve huzurun zirve yaptığı bir asrı altın harflerle yazmışlardır.

Hz.Resulullah (s.a.a)’den kısa bir zaman sonra vahdet sütunları sarsıntı geçirip yeniden ihtilaflar baş gösterince o altın dönem bir daha yakalanamamıştır. Bu kez

“Bizim vahdetten kastımız basit ve açıktır. O da Müslüman fırkaların birbirleriyle işbirliği içinde olması ve aralarında karşı koyma ve muhalefete dayalı bir tavrın olmamasıdır. Bizim Müslümanlar arasındaki birlikten kastımız şudur; Birbirlerini reddetmesinler, düşmanı birbirlerine musallat etmesinler ve bazıları bazılarına zulümle üstün olmasınlar.”

“Müslümanların ittiḥadı (vahdeti), Müslümanların ve çeşitli fırkaların kendine özel

fıkhî ve kelamî inançlarından vazgeçmesi değildir. Aksine Müslümanların ittiḥadının iki başka anlamı vardır ve ikisinin de temini gereklidir; Birincisi, çeşitli İslam fırkaları hakikaten İslam düşmanlarına karşı gönül birliği, el birliği, iş birliği ve fikir birliği yapmalıdırlar. İkincisi, çeşitli Müslüman fırkalar kendilerini diğerlerine yaklaştırmaya, birbirlerini anlamaya çalışmalı, fıkhî mezhepleri birbirleriyle kıyaslamalı ve uyumlu hale getirmelidirler.”

Seyyid Ali Hamenei

de sorumluluk bilinci taşıyan Müslüman âlimler, hatanın nerede olduğunu araştırmaya koyulmuş ve çözüm yolları bulmaya çalışmışlardır. İşte biz de bu makalede, İslam âlimlerinden tevarüs ettiğimiz vahdet ile ilgili anlayışı ve vahdeti sağlamanın yollarını, vahdetin Kur'anî delillerini, sünnet-teki yerini ve içtihadattan fetva ve görüşleri vs. kısmî bir şekilde anlatmaya çalışacağız.

Her zamankinden daha fazla ülkemizin ve ümmetin ihtiyaç duyduğu vahdet konusunu ele alıp işlemek, özellikle de ilahiyat camiasının en başta gelen görevleri olduğu kanaatini taşımaktayız. Zira vahdet ilahî emrini en başta ele alanlar ilahî elçilerdir.

Âlimler de onların varisleri olduklarına göre, ilahî elçilerden sonra bu görevi ilk ele alacak olanlar da âlimler olmalıdır. Biz de burada, vahdetle ilgili makul ve İslam'ın naslarına uygun olduğunu düşündüğümüz görüşü açıklamaya çalışacağız.

Vahdet ve Ümmet Kavramları

“Vahdet”, sözlükte “birlik, teklik, bütünlük” anlamına gelen kesretin karşıtıdır. “Bir ve tek olmak, tek kalmak” anlamındaki “vahdet” kökünden bir mastardır.¹ Ama bizim bu makalede vahdetten kastımız genelde İslam dinine mensup Müslümanların vahdeti

¹ Durusoy, Ali, “Vahdet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları, İstanbul 2012, XLII, 430-431

olacaktır. Bu manada vahdeti tanımlamak istersek, aşağıdaki Seyyid Ali Hameneî'nin tanımlamalarını kullanabiliriz;

1- “Bizim vahdetten kastımız basit ve açıktır. O da Müslüman fırkaların birbirleriyle işbirliği içinde olması ve aralarında karşı koyma ve muhalefete dayalı bir tavrın olmamasıdır. Bizim Müslümanlar arasındaki birlikten kastımız şudur; Birbirlerini reddetmesinler, düşmanı birbirlerine musallat etmesinler ve bazıları bazılarına zulümle üstün olmasınlar.”²

2- “İslam halkları arasında ittihadın (vahdetin) anlamı şudur; İslam dünyasıyla ilgili meselelerde aynı çizgide hareket etsinler, birbirine yardım etsinler ve bu halkların arasında sermayelerini birbirlerinin aleyhine kullanmasınlar.”³

3- “Müslümanların ittihadı (vahdeti), Müslümanların ve çeşitli fırkaların kendine özel fikhî ve kelimî inançlarından vazgeçmesi değildir. Aksine Müslümanların ittihadının iki başka anlamı vardır ve ikisinin de temini gereklidir; Birincisi, çeşitli İslam fırkaları hakikaten İslam düşmanlarına karşı gönül birliği, el birliği, iş birliği ve fikir birliği yapmalıdırlar. İkincisi, çeşitli Müslüman fırkalar kendilerini diğerlerine yaklaştırmaya, birbirlerini anlamaya çalışmalı, fikhî mezhepleri birbirleriyle kıyaslamalı ve uyumlu hale getirmelidirler.”⁴

Yani kısacası İslam ümmetinin vahdeti, İslam dairesi içerisinde, “imam olmak” manalarındaki “emm” kökünden türemiştir. “Ümmet”, kendilerine peygamber

gönderilmiş topluluk, kavim, her kabileden bir grup insan, her canlı cinsi, bütün iyilikleri şahsında toplamış kişi veya kendisine uyulan önder” gibi anlamlara gelir. Ragıp-el İsfahanî, “ümme” kelimesini, “aynı dine inanma, aynı zamanda yaşama veya aynı mekânda bulunma gibi önemli bir unsorda toplanan gruplar” diye açıklamıştır.⁵

Vahdetin Kapsamı⁶

1. İnsanlığın Vahdeti

“Ey İnsanlar! Biz sizi bir erkek ve bir dişi den yarattık....”

Bu ayetteki maksat etnik ve ulusal ihtilafları doğru bir yolla vahdete dönüştürmektir. Dünyadaki anlaşmazlıklar, savaşlar ve ihtilafların büyük bir bölümünün etnik ve ulusal kökeni vardır. Kur'an bu ayetle etnik kökeni inkâr etmemekle birlikte, bu farklılığın birbirimizi tanımak ve birbirimize ısınmak amacına hizmet etmesini istemekte ve farklılıktan amacın da bu olduğunu söylemektedir.

Müfessirlerden bazıları şöyle demiştir;

“Yüce Allah birbirinizi tanıyın derken, birbirinizin hakkına saygılı olun, buyurmuştur; birbirinizi inkâr edin, buyurmamıştır.”

Zaten “insan” kelimesinin “üns” kökünden olduğu söylenir. Buna göre insanlar birbirine ısınan, birbiriyle kaynaşan, birbirini reddetmeyen varlıklardır.

² Hameneî, Ayetullah Seyyid Ali, *İslâmî Birlik*, Feta Yayınları, İstanbul 2013, s.21

³ a.g.e, s.23

⁴ a.g.e, s.24

⁵ Bulut, Halil İbrahim, “Ümmet”, *DİA*, İstanbul 1992, XLII, 308

⁶ Horasanî, Muhammed Vaizade, *Vahdete Çağrı*, İslâmî Kültür ve İlişkiler Merkezi Tercüme Grubu, Tahran 1997, s.18-19-20

Bu ayetin devamında üstünlüğün ancak takva ile olduğu vurgulanmaktadır. Takva insanın nefsanî isteklere karşı kendini koruması, kontrol etmesidir. Elbette böyle bir takvayı kendinde barındıran insan üstünlük taslamayı, diğer kavimlerden olanlara zulmetmeyi terk eder. Böylece takvadan vahdet, kardeşlik, merhamet doğar.

2. Tevhidi Dinlerin Vahdeti

Kur'an-ı Kerim, bir de vahye dayalı tevhidi dine inanan kimseler arasında bir vahdetten söz ediyor. Ama buradaki dinlerin tevhide dayanması zorunludur. Yani şirk dinleri bu kapsama girmez. Bu konuda birçok ayette dinin gerçeğinin İslam olduğu vurgulanmıştır;

“Allah katında din, yalnız İslam’dır...”⁷

“Kim İslam’dan başka bir din ararsa, asla ondan kabul edilmez....”⁸

Bu ayetlerdeki “İslam” kelimesi iki şekilde açıklanmıştır. Ancak bu iki açıklama birbiriyle çelişmemektedir.

Birinci açıklamaya göre “İslam”dan maksat, bizim dinimiz olan İslam dinidir. İkinci açıklamaya göre ise birçok delil ve karineden anlaşılan o ki bu gibi ayetlerdeki “İslam”dan maksat bütün dinlerin özü olan İslam’ın hakikatidir. İslam’ın hakikati ise Allah’ı bir bilmek, O’ndan başkasına kul-luk etmemek ve O’na karşı günah işlemektir. Bu hakikati kendinde barındıran her din mensubu arasında bir tür vahdet ve ahenk vardır.

Başka bir ayet ise:

⁷ Al-i İmran 3/ 19

⁸ Al-i İmran 3/85

⁹ Al-i İmran 3/ 64

¹⁰ Enbiya 21/92

“De ki: Ey kitap ehli! Gelin bizimle sizin aramızda aynı olan bir sözde birleşelim...”⁹

Bu ayet-i kerimede de Müslümanlar ile ehl-i kitap, yani Yahudi ve Hristiyanlar arasında ortak bir kelimeden bahsediliyor. Yalnızca Allah’a ibadet etme, O’na ortak koşmama çağrısı yapılıyor. Yine bu ayette semavi dinler arasındaki bir tür vahdete çağrı yapılıyor, semavi ve tevhidi dinler ile şirk dinleri arasındaki sınır belirleniyor.

Fakat dinler arasındaki vahdet derken semavi ve tevhidi dinleri kastediyoruz, bütün dinleri değil. Çünkü hakikati şirk olan ve tevhidi dinlerle hiçbir ortak yönü olmayan dinler de vardır.

Diğer yandan böyle tevhidi ve semavi dinler arasında bir vahdet söz konusu olsa bile bu türden bir vahdetin Müslümanların kendi aralarındaki vahdeti bir bedenın uzuvları gibi olmalıdır. Yani tek bir bedene ait uzuvlar nasıl kendi arasında uyumluysa Müslümanlar da öyle olmalıdır. Fakat diğer din mensuplarıyla vahdet ise ancak iki farklı bedene sahip insanların birbiriyle vahdeti gibi bir vahdet olmalıdır. Bu da tabi ki bir bedenın uzuvları arasındaki vahdetten farklı olacaktır.

3. İslam Ümmetinin Vahdeti

Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor;

“Gerçekten bu (İslam dini), tek bir din olarak sizin dininizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyleyse bana ibadet edin.”¹⁰

Ayetlerin akışına göre bu ayet iki şekilde yorumlanmıştır; bazılarına göre ayet, bütün dinlerin mensuplarına hitap etmektedir. Çünkü

bu ayetten önce diğer peygamberlerden söz edilmiş ardından “*Hiç kuşku yok, bu tek bir ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin rabbinizim, öyleyse bana ibadet edin*” buyrulmuş, daha sonra da ihtilafa düştükleri vurgulanmıştır. Bu ihtilaf ise, “*aralarında birbirlerine karşı olan azgınlık ve kıskançlık*” tan ileri gelmiştir. Ayete böyle mana verirken, insanlığın ve dinlerin vahdeti söz konusu olur ve ayet şu manayı ifade eder; “Ey Allah’a ibadet edenler, ey daha önce zikrettiğimiz peygamberlere tabi olanlar, hepiniz tek bir ümmetsiniz, tek bir ümmet olmanız da, hepinizin tek bir Allah’a ibadet etmesinden ileri geliyor. Ancak sonra azgınlık ve kıskançlıktan dolayı ihtilafa düşüp ayrıldınız.” Böylece tevhit akidesi ve insanı azgınlık ve kıskançlıktan koruyan takva, insanlığın vahdetinin temeli olmuş olur.

Ama diğer bazı müfessirlere göre, bundan önceki ayetlerde diğer peygamberler zikredildikten sonra bu ayette Müslümanlara hitap edilerek; “*Onları zikrettik, size gelince, siz de kendinize bir ümmetsiniz, o halde benden korkup sakının*” buyrulmaktadır. Bu manaya göre bizim bir ümmet olmamız ortaya çıkıyor. Biz İslam ümmetiyiz, çünkü muvahhidiz ve Allah’a ibadet ediyorumuz, bir peygambere ve bir şeriata tabiyiz.

İşte bu noktada Müslümanların vahdetinin aynı safta durmaktan ibaret olmadığını söyleyebiliriz. Çünkü vahdet bir yöne hareket etmek ve bir ipten tutunmaktır, Allah’ın ipinden. Bu ipin ne olduğu hususunda farklı sözler söylenmiştir. Kimi Kur’an’dır, kimi dindir, İslam’dır, şer’i hükümlerdir vs. demişlerdir. Hiç biri birbiriyle çelişmez. Ama ayetten anlaşıldığına göre bu ipin özelliği ümmeti bir arada tutuyor olmasıdır. Dolayısıyla tefrika ve bölücülüğü arttıran hiçbir şey Allah’ın ipi olamaz. O halde bu ipi,

Müslümanları birleştiren temel ilkeler olarak kabul edersek makul bir seçim yapmış olabiliriz. Bu temel ilkeler ise tevhit, nübüvvet ve meaddır. Veya inanç ve amelile ilgili kitap ve sünnette sabit olan bütün Müslümanların ittifakla kabul ettiği şeylerdir. Bunlar dinin temel inanç ve temel esaslarıdır. Ama bazı mezheplerin kendilerine has inanç esasları da olabilir. Mesela Mutezile ‘deki menzilet’ün beyne’l menzileteyn gibi. Mutezile’nin bu ilkeyi inanç esası kabul etmesinin sebebi bunu kabul etmeyenleri İslam dışında bırakmak değildir. Bazı mezhepler kendilerini diğer mezheplerden ayıran ayırıcı ilkelerini inanç esası olarak zikretmişlerdir. Çünkü bir kişinin o mezhepten olup olmadığı ancak o inanca inanıyor olması veya olmaması ile ilgilidir. Dolayısıyla menzilet’ün beyne’l menzileteyn, Mutezile’de İslam’ın inanç esası değil, mezhebin inanç esası olarak kabul edilir. O zaman bunun gibi inanç esaslarındaki farklar da vahdeti bozmaya neden olamaz.

Kısacası İslam ümmetinin tek bir ümmet olması tevhit ve takvanın gereği yani zorunlu ve gereklidir. Yukarıda bahsettiğimiz insanlığın vahdeti, tevhidî dinlerin vahdeti ve İslam ümmetinin vahdeti şeklindeki vahdet türlerinden en elzem olanı tabi ki İslam ümmetinin kendi arasındaki vahdetidir. Sonra diğerleri gelir.

Kur’an’ın Ümmetin Vahdetine Bakışı

Kur’an-ı Kerim, Müslümanların vahdetine ve vahdetinin korunması meselesine büyük önem göstermiştir. Konuyla ilgili ayetlerden birkaç tanesinde şöyle buyrulmaktadır:

﴿وَاغْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا﴾

“Hep birlikte Allah’ın ipine sınıksız sarılın.”¹¹

¹¹ Al-i İmran 3/ 103

Ayet, açıklıkla birlikte olma ve birlikte, dağılmadan ilahi emirleri uygulama konusuna dikkat çekmektedir. Ayetin içeriğine biraz dikkat eden herkes, bu ilahi kitabın, Müslümanların ayrılmaması ve dağılmaması hususunda olan hassasiyetini anlayacaktır.

Söz konusu ayetin ardından gelen ayette ise şöyle buyurulmaktadır;

“Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. İşte onlar için büyük bir azap vardır.”¹²

Bu ayetin anlamı da açıktır. Bu ayet özellikle mezhep ayrılıklarına, yani fırkalara ayrılmaya ve mezheplerin ortaya çıkmasına işaret ediyor. Zira bu tür ihtilaflar, diğer her türden daha tehlikelidir. Dikkat çekici olan, bu iki ayet arasında yer alan şu ayettir;

“Sizden hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.”¹³

Söz konusu iki ayet arasında yer alan bu ayet, hayra, iyiliği emre ve kötülükten sakındırmaya davet ayetidir. Çünkü Kur'an-ı Kerim, vahdetin her zaman hayra ve salaha davet etme ve iyiliği emredip kötülükten sakındırma yoluyla korunması gerektiğini anlatmak istiyor. Eğer bu İslamî esas, yani davet, irşat ve iyiliği emredip kötülükten sakındırma esası unutulur ve ihmal edilirse, İslamî vahdet ve Müslümanların itti-hadi yok olup gider.

Evet, biz Müslümanların iyiliği emretmesi, irşadı, daveti ve kötülükten sakındırması

vardır ama İslam'ın büyük, asıl ve temel hedeflerinden habersiz olduğumuz için İslam ile aşinalığımız sadece bir takım zahirî emirler silsilesi düzeyindedir. Bunlar da İslam'ın yüzeysel kısmıyla irtibatlıdır, çekirdeği ve özüyle değil. Ne zaman davet ve irşat fikrine düşsek, bir takım basit ahlakî ve ibadî meseleler sınırını aşamıyoruz. Oysaki İslam'ın eylemsel alandaki büyük hedeflerinden biri, hatta tevhitte sonraki en büyük hedefi, Müslümanların vahdeti ve ittihadıdır. Davetçilerin, irşatçıların, iyiliği emreden ve kötülükten sakındıranların ilk vazifesi, Müslümanların vahdet yolunda, bu ayet-i Şerife'de nazil olan husus için çalışmaktır.

Yüce Allah başka bir ayette şöyle buyuruyor:

“Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin” diye Nuh'a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya emrettiğini size de din kaldı. Fakat senin kendilerini çağırdığın şey (İslam dini), Allah'a ortak koşanlara ağır gelir.”¹⁴

Bir başka ayette de şöyle uyarıyor;

“Birbirinizle çekişmeyin. Sonra gevşersiniz ve gücünüz elden gider.”¹⁵

Bu ayet, Müslümanların ittihadının kuvvet, kudret, şevket ve güç sağladığını bildiriyor ve eğer aranızda ihtilaf olursa kuvvet, kudret, şevket ve gücü kaybedersiniz diye buyuruyor.

Kur'an-ı Kerim'in bahsettiği bu ihtilaf, kişisel menfaatlerin ters düşmesiyle ilgili ihtilaf değildir elbette, söz konusu ihtilaf,

¹² Al-i İmran 3/ 105

¹³ Al-i İmran 3/104

¹⁴ Şura 42/13

¹⁵ Enfal 8/46

inanç köküne dayalı olan ihtilafı ve bu da fevkalade tehlikelidir. Nesilden nesile intikal eder. Tartışmalar, çekişmeler, kitaplar, yazılar ortaya çıkar ve asırlarca devam eder. Zaman geçtikçe sebepleri artar ve çatlaklar derinleşir. Nitekim bu hususa dikkatleri çekmek için Yüce Allah başka bir ayette şöyle buyurur;

“Ey iman edenler! Sabredin, hep birlikte dayanın, dayanışma içinde olun ve Allah’tan sakının; umulur ki kurtuluşa erersiniz.”¹⁶¹⁷

Neye Karşı, Neye ve Niçin Vahdet

Vahdet, bir ümmetin bir arada kalmasıdır. Bu bir arada kalış, yani birlik tek bir cephede mevzilenmeye benzer. Bir cephede mevzilenen askerlerin nasıl bir karşı cephesi, onları bir araya getiren değerleri ve hedefleri olursa vahdet halindeki bir ümmetin de kendisinden sakındığı bir karşı cephesi, üzerinde uzlaştıkları değerleri ve hedefleri olur.

Peki, vahdet neye karşı kurulur? Tabi burada mahsusen kastımız Müslümanların vahdetidir. Dolayısıyla Müslümanlar bu vahdeti neye karşı kurmalıdırlar demek daha doğru olur.

Bu sorunun en bariz cevabı, Müslümanların vahdeti İslam düşmanlarına karşı kurmasıdır. Çünkü bir ümmetin birliğinin kaybolması, o ümmetin düşmanlarının en çok arzu edeceği şeydir. Dolayısıyla Müslümanların birliğinin bozulması en çok İslam düşmanlarının işine yarayacaktır. Bu sebeple Müslümanların kendi aralarındaki vahdeti bozacak girişimlerde bulunması İslam düşmanlarına hizmet etmek olacaktır. Öyleyse

Vahdet, bir ümmetin bir arada kalmasıdır. Bu bir arada kalış, yani birlik tek bir cephede mevzilenmeye benzer. Bir cephede mevzilenen askerlerin nasıl bir karşı cephesi, onları bir araya getiren değerleri ve hedefleri olursa vahdet halindeki bir ümmetin de kendisinden sakındığı bir karşı cephesi, üzerinde uzlaştıkları değerleri ve hedefleri olur.

¹⁶ Al-i İmran 3/200

¹⁷ Mutahharî, Murtaza, *Hac ve Müslümanların Vahdeti*, Önsöz Yayıncılık, İstanbul 2015, s.17

her Müslüman, ümmetin vahdetine özen göstermeli ve vahdeti bozacak girişimlerden kaçınmalıdır.

İslam ümmeti, vahdeti fitneye karşı da kurmalıdır. Bir ümmet vahdeti terk eder, ayrılığa düşerse o ümmetin hiç düşmanı olmasa bile kendi içlerinden kendilerine düşman yaratmış olurlar. Bu da fitne demektir. Fitnenin ve rekabetin artması kinin, öfkenin artması demektir. Kinin hâkim olduğu bir toplulukta ise huzurun kalmayacağı gibi nefisler de devreye girer. Nefislerin kabarması da sadece kinin artmasıyla sınırlı kalmaz ayrıca karşı grubu çökertmek için iftira, yalan, hilekârlık vb. ahlakî fesadın çoğalmasına sebep olur. Dolayısıyla vahdet, kendi kendimizi düşman edinmemeye, bunun doğal sonucu ahlakî sapmaya ve huzursuzluğa karşı kurulmalıdır.

Peki, vahdet ne üzerine tesis edilir? Bu soruya itikadî, fikhî cevaplar verilebileceği gibi siyasî, ekonomik vb. eyleme dayalı cevaplar da verilebilir yahut bunların hepsi bir arada da olabilir. İtikadî ve fikhî açıdan ele alırsak ve vahdeti bunların üzerine tesis edersek o zaman ortak itikadî ve fikhî fikirler üzerinde yoğunlaşmalı ve onları dayanak noktası yapmalıyız. Siyasî, ekonomik vb. dünyamızı tanzim etmeye dayalı şeyleri vahdet vesilesi yapmak istesek de düşmanın planlarını bozma, toplumsal huzuru sağlama vb. gibi siyasî hedefler veya Müslüman milletlerin birbirlerinin ekonomik, kültürel, eğitim vb. gibi konulardaki ümmetin menfaatine olan şeylere yoğunlaşmalıyız. Yani bu tür ortak itikadî, fikhî veya siyasî, ekonomik, kültürel vb. gibi menfaatimize olan konularda vahdet kurmalıyız.

Vahdet niçin kurulmalı? Sorusuna gelirsek, şöyle diyebiliriz; İslam ümmeti,

düşmanlarının önünde izzetini korumak, toplumsal huzur ve refahı sağlamak, fitnenin getirdiği ahlakî feshatlardan sakınmak vb. gibi birçok meseleler için vahdeti sağlamalıdır.

İçtihat ve Vahdet

Bu başlık altında anlatmaya çalışacağımız konu şudur; Müslümanlar arasında mademki içtihat farklılığından dolayı birçok mezhepler ortaya çıkmıştır, bu farklılıklar vahdete engel teşkil etmez mi?

İslam âlimleri dinî konuların iki kısım olduklarından bahsederler;

1-İhtilaf kabul etmeyen kesin ve umumi konular (ki bunlarda ihtilaf etmek, insanın dinden çıkmasına yol açar.)

2-Kesin ve zaruri olmayan nazari konular (ki bunlarda ihtilaf ve tartışmak mümkündür.)

İkinci kısım konuların çeşitli delilleri, çeşitli suretleri olur. Dolayısıyla bu konularda ilme ulaşmanın yolu, Kur'an'ın da ifade ettiği gibi zikir ehline sormak¹⁸, Allah ve Resulü'ne, yani kitap ve sünnete başvurmak, şura (şayet fetva şurasını da kapsadığını kabul edersek) tefekkuh ve en iyiye tabi olmak gibi şeylerdir ve bu saydıklarımız bu konudaki içtihat araçlarıdır.

Böylece diyebiliriz ki dinî meselelerin çoğu içtihadî meselelerdir. Zaruri ve kesin olanlar ise, çoğunlukla genel şeylerdir. Örneğin Kur'an'da geçtiği üzere, Allah'ın kemal, cemal ve celal sıfatlarının olması gibi. Ama acaba bu sıfat zatının aynı mı, değil mi, gibi ayrıntılara girildiği zaman mesele içtihadî olur ve normal halk onu anlamaz. Zaten anlamaları da gerekmez. Bu, ihtisasî bir iş olur ve uzman âlimlerin oturup bu gibi

¹⁸ Nahl 16/43

meseleleri görüşüp tartışmaları gerekir. Mesele kesin ve zaruri olmadığı için de, ondaki görüş farklılıkları delile dayanarak onu kabul veya reddetmek, İslam ve küfür ölçüsü olmaz, tartışan iki taraftan birisinin İslam'dan çıkmasına sebep sayılmaz. Çünkü bu gibi tartışma ve bahisler hoşgörülü ve taassup-tan uzak bir ortamda yapılırsa, hatta mezheplerin yaklaşmasına bile vesile olur.¹⁹

İslam'ın ilk zamanlarında ya hiç söz konusu olmayan ya da olmuşsa da üzerinde pek durulmayan meselelerin genelde hükümleri kesin olarak bilinmemekte olup asırlar boyu İslam âlimleri tarafından incelenmiş ve o konular hakkında farklı görüşler ortaya atılmıştır. Biz bu görüş ayrılıklarını ret olunan ve yerilen ihtilaflar olarak kabul etmiyoruz. Evet, eğer bir müçtehit, içtihadında kusur edip, bilerek falan yere müracaat etmezse veya sahih bir rivayeti bilerek umursamazsa, suçlu ve Allah indinde sorumlu olur. Ama eğer olanca gücüyle çalışır zahmet çeker, ders okur, çeşitli müçtehit ve üstatlardan ders alır, çeşitli ilim merkezlerini görür ve herhangi bir meselede ister kendi mezhebine ister diğer mezheplere mensup müçtehitlerin görüşlerini delilleriyle birlikte mütalaa eder de daha sonra bir neticeye varırsa, o zaman bu neticeyi kabul etmek zorundadır. Yani o görüş onu ve takip edenlerini bağlar ve Allah indinde de sorumlu olur. Fakat bu, müçtehidin ulaştığı her hükmün hakikatin aynısı olduğu anlamına gelmez. Hakikate uygun olabilir de olmayabilir de, müçtehit ise her iki durumda mükâfatlandırılır.²⁰

Konuyu şöyle tamamlayabiliriz; Kur'an Müslümanlara birçok ayette düşünmeyi ve tefekkürde bulunmayı emreder. Şayet bunu

emrediyorsa, onun sonucunu da kabul etmiş olur. Çünkü tefekkür ve düşünmenin sonucu, görüş ayrılıklarıdır. Bir grup insanı düşününüz ki çeşitli dini merkezlerde ve çeşitli üstatların nezdinde ders okumuş, icazet almışlardır. Bunların tümünün her hangi bir konu hususunda ortak bir görüş belirtmeleri ve aynı sonuca varmaları gerekmez. Tabi ki onların tümü, olanca güçleriyle o konu hususunda çalışma mecburiyetindedirler, fakat şayet ortak bir sonuca ulaşamazlarsa, o takdirde herkesin görüşü kendisi için saygın olur.

Özetlersek; İslam'da tefekkür, düşünme ve tefekkuha emir olduğu için içtihat da vardır. Yine her konuda birçok delil ve hadisler de vardır. Âlimlerin de algı ve anlayış kapasiteleri farklı olduğu için o ayet, hadis ve delilleri algıları ve doğru ile yanlış birbirinden ayırmaları da farklı olacaktır. Bundan dolayı herkesin de kesin bir sonuca ulaşması mümkün olmayacaktır. Vardıkları çeşitli sonuçlar onların kendilerini ve takipçilerini bağlayacaktır. Bu sonuçlar, hakikatte Allah'ın hükmüne muhalif olsa da, o müçtehitler iyi niyetli ve hakkı ortaya koymak için gayret sarf ettiklerinden dolayı Allah katında mazurdurlar. Bu bilinç ve şuur ile hareket edildiği takdirde, içtihatların farklı oluşu ümmetin vahdetine asla mani olmayacaktır.

Sünnet'in Ümmetin Vahdetine Bakışı

İslam Peygamberi (s.a.a) Mekke'de on üç yıl tevhidin mücadelesini vermiş, Medine'ye gelince de tevhit esasları üzerinde vahdetin oluşması için yoğun bir çaba içerisine girmiştir. Bir taraftan eylemsel olarak kabileleri kabilelerle; fertleri fertlerle kardeş yaparken, diğer taraftan da bu durumun sonsuza

¹⁹ Horasanî, *Vahdete Çağrı*, s.92-93

²⁰ a.g.e, s.93

Sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi?

Aranızda selamı yayın.

Hadis-i şerif

dek devam etmesi için hem rabbinden vahiyler almış hem kendisi o vahiyleri ameli ve sözlü sünnetlere dökmüş ve hem de gündelik hayatımızda hissedilmesi için bunu getirmiş beş vakit cemaat namazı, haftalık cuma namazı ve yılda iki kez bayram namazı şeklindeki ibadetler içerisine yerleştirmiştir. Yine bunun pratiğe dökülmesi için mekânsal anlamda da mescitler yapmış ve halkı buna teşvik etmiştir.

Sünnetin, ümmetin vahdetine bakışı ile ilgili birçok hadisler söz konusudur, fakat bizler numune babından onlardan bazılarını aktarmaya çalışacağız; Konuyla ilgili hadislerde şöyle buyruluyor:

1-”Sizden biriniz kendisi için sevdiğini mümin kardeşi için sevmedikçe gerçek mümin olamaz.”²¹

2-”Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez; onu yarımsız bırakmaz; onu tahkir etmez. Üç defa kalbine işaret ederek, takva şuradadır. Müslüman kardeşini hakir görmesi kişiye kötülük olarak yeter. Her Müslümanın namusu, kanı, malı ve onuru Müslümana haramdır.”²²

3-”Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu (zalimlere de) teslim etmez. Kim, din kardeşinin bir ihtiyacını giderirse, Allah da onun ihtiyacını giderir.”²³

4-”Müslümanın, din kardeşine üç günden fazla dargın durması helal değildir.”²⁴

5-”Müminler birbirini sevmeye, birbirine karşı sevgi ve merhamet göstermede tek bir beden gibidir. O beden bir organı acı çektiği zaman, beden diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateş çekerler.”²⁵

²¹ Buhari, “İman”, 7 ; Müslim, “İman”, 71 ; Tirmizî, “Sıfatü'l-Kiyame”, 59

²² Müslim, “Bir”, 32

²³ Buhari, “Mezâlim”, 3 ; “İkrah”, 7 ; Müslim “Bir”, 58 ; Tirmizî, “Hudud”, 3

²⁴ Müslim, “Bir”, 26 ; Ayrıca Bkz., Buhari, “Edeb”, 57, 62 ; Ebu Davud, “Edeb”, 47 ; Tirmizî, “Bir ve Sıla”, 21

²⁵ İbn Hanbel, IV, 271; Buhari, “Edeb”, 29; Müslim, “Bir”, 66

“Sizler iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız. Yaptığınız zaman birbiri-nizi seveceğiniz bir şey söyleyeyim mi? Aranızda selamı yayın.”²⁶

Bu ve bunlar gibi onlarca hadislerle ba-kaldığında, peygamber efendimiz (s.a.a) bir yandan o günkü şartlar üzerine vahdet top-lumunu inşa ederken, diğer taraftan da ge-lecek nesilleri buna teşvik etmek için hem ahiret boyutuna işaret etmiş ve hem de vah-det toplumunu oluşturanın kriterlerine de-ğinmiştir. Dolayısıyla vahdet konusu, sün-netin en başta gelen önceliklerinden biridir.

Vahdet konusu, doğal olarak ihtilafların kaynağı bahsiyle de ilgilidir. Gönül isterdi ki ümmet içerisinde hiç ihtilaf olmasaydı da her zaman vahdet ve kardeşlikle ilgili ko-nuşulsaydı. Fakat yaşamın tabii bir gereği olarak vahdet, daima ihtilafla beraber anıl-mıştır. Hatta Kur'an, önce ihtilafı, sonra da vahdeti ele almıştır. Vahdet bölümünde dahi ihtilafa değinmiştir. Buradan hareketle vah-detin daha iyi anlaşılması için kısaca ihtilaf-tan bahsetmemiz daha isabetli olur;

İhtilaf iki çeşittir;

1-Övülmüş veya en azından reddedil-memiş ihtilaf.

2-Yerilmiş ve reddedilmiş ihtilaf.

Şayet ihtilaf yalnızca tefekkür, düşünce, içtihat ve fıkıhta olur ve siyaset, heva, he-ves, isyan, tekebbür vb. diğer amiller onda etkili olmazsa, bu tür ihtilafları İslam kabul ediyordur. Nitekim Sünni-Şii tüm mezhep-lerde şöyle meşhur bir söz vardır; “İçtihat edip gerçeği bulan bir müçtehide iki sevap,

gerçeğe ulaşamayana ise (zahmetinden do-layı) bir sevap vardır.” Dolayısıyla her ikisi de sevap almıştır”.

Eğer ihtilaf, siyasi ve içtimai husus-larda yıkıcılığa vesile oluyor, sevgiyi yok edip yerine düşmanlık, kin, nefret, zulüm, cinayet, tekebbür, başkasının hakkına teca-vüz ve hizipçilik gibi amillere vesile olu-yorsa, bu ihtilaf İslam'da yerilmiş ve red-dedilmiş ihtilaftır.

Kur'an-ı Kerim birçok ayette ihtilafın kaynağına dikkatlerimizi çekmiştir. Bu ayet-leri beş grupta toplayabiliriz:

1.İhtilafın kaynağının “takvasızlık” ol-duğunu belirten ayetler: Örneğin Yüce Al-lah Mü'minin Suresinde önce peygambe-rine “Pak ve temiz şeylerden yiye ve salih amel işleyin” diye buyurduktan sonra “Si-zin ümmetiniz tek bir ümmettir ve ben si-zin rabbinizim”²⁷ diye buyuruyor. Sonra da “Takvalı olunuz ve Allah'tan korkunuz” diye ekliyor. Yani sizler ümmetin vahdeti hak-kında muvaffak olmak istiyorsanız şayet, şartı takvalı olmaktadır!

2.İhtilafın kaynağının “iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir grubun olmayı-şından kaynaklandığına işaret eden ayet-ler. Örneğin şu ayet:

“İçinizde öyle kişiler bulunmalı ki, on-lar sizi hayra çağırsın, size iyiliği emretsin, sizi kötülükten vazgeçirmeye çalışsın ve onlardır kurtulanlar, muratlarına erenler.”²⁸

3.İhtilafın kaynağının “çatışma, sabırsız-lık, dinde gevşeklik ve dünyaya tapma” ol-duğuna işaret eden ayetler. Örneğin o ayet-lerden birinde şöyle buyruluyor;

²⁶ Ahmed b. Hanbel, II, 487; Müslim, “İman”, 93-94; Ayrıca Bkz. Tirmizî, “Et'ime”, 45, “Kiyame”, 56; İbn Mace, “Mukaddime”, 9, “Edeb”, 11.

²⁷ Mü'minin 23/ 52

²⁸ Al-i İmran 3/ 104

“Allah’a ve peygamberine itaat edin, birbirinizle çekişmeyin, sonra gevşersiniz ve kuvvetiniz kalmaz ve sabredin, şüphesiz ki Allah, sabredenlerle beraberdir.”²⁹

Allah’a ve resulüne olan itaat, Allah’ın ipine sınırsız sarılmak ve takvadan ibarettir. Takva, vahdetin ve hayrın kaynağıdır. Niza, kavga etmek ve çekişmektir. İhtilaf, kavgaya ve çekişmeye varmamalıdır. Şayet çekişip ve ihtilafımızı kavgaya dönüştürsek, işte o zaman toplumumuz hastalıklı ve gevşek bir toplum haline gelir ve kolayca zelil edilebilir. Sonra da şöyle buyuruyor; “Eğer bu nizam ve gevşekliğin önünü almak istiyorsanız sabretmelisiniz.” Sabrın takvayla önemli bir ilişkisi vardır, çünkü takva sabırsız olmuyor. Şeytan insana musallat olduğu zaman, insan sabretmeli ve kendini kontrol etmelidir.

4.İhtilafın kaynağının “hakki bildikten ve öğrendikten sonra, ihtilafa düşenler” olduğuna işaret eden ayetler. Kur’an-ı Kerim bu tür ihtilafı yasaklıyor ve hatta küfür de-recesinde biliyor. Örneğin şöyle buyuruyor:

“Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra da yine bölük bölük olanlara, yine ayrılığa düşenlere bakmayın. Öyle kişilerdir onlar ki, onlardır pek büyük azap.”³⁰

Başka bir surede de şöyle buyuruyor:

“Dine yapışın ve bu hususta hiç ayrılığa düşmeyin.”³¹

Yine başka bir ayette de şöyle buyuruyor:

“Onlar, aralarındaki hırs ve haset yüzünden kendilerine bu hususta bilgi geldikten sonra ayrılığa düştüler.”³²

İşte tefrika buralarda da ortaya çıkıyor. Konu sadece bir ilmi meseledeki ihtilaf değildir. İşin içinde birbirine musallat olmak ve galip gelme çabası vardır. Bu da genelde ilimden sonra ortaya çıkar. Bu türleri, sırf ilim talep etmek ve hakka ulaşmak peşinde değiller. Hakka ulaşmışlar ama makam gibi kötü amaçlar yüzünden yoldan sapmış ve ihtilafa düşmüşlerdir.

5.İhtilafın kaynağının “grup ve hizipler” olduğunu bildiren ayetler;

Evet, Kur’an-ı Kerim bizlere hizip ve grupların ihtilaflarından da söz ediyor. Örneğin şöyle buyuruyor;

“Aralarında hizipler (gruplar) ayrılığa düştü, yazıklar olsun, zulmedenleredir elemli günün azabı.”³³

Aslında ümmet grup grup olursa ihtilaf kaçınılmaz olur. Eğer ihtilaf yoksa neden birkaç grup oldular ki?

Kur’an’da “teferruk” (gruplaşma) meselesi çok önemli bir konudur. Kur’an yermek istediği zaman “ahzap” (gruplar) gibi çoğul kavramını kullanır, övmek istediği zaman ise, “hizip”(grup) gibi tekil kavramını kullanır. Örneğin Yüce Allah kendi taraftarlarından bahsederken “Hizbullah”, yani Allah’ın hizbi/grubu diye bahseder. Yani Müslümanların partisi tektir ve o da “Hizbullah” tır. Hizipler ise bir faciadır.³⁴

²⁹ Enfal 8/46

³⁰ Al-i İmran 3/105

³¹ Şura 42/13

³² Al-i İmran 3/ 14

³³ Zuhuf 43/ 65

³⁴ geniş bilgi için bk. Horasanî, Vahdete Çağrı, s.61-77

Siyasetin Vahdete Etkisi

Müslümanların siyasî tarihini incelediğimizde; dinin aynısı olan siyaset ve dinin zıddı olan siyaset olmak üzere iki çeşit siyasetin varlığını görmekteyiz. Diğer bir ifadeyle, Resulullah ve seçkin kimi sahabesinin hilafet dönemi siyaseti, dinin aynısı olurken, hilafetin saltanata dönüştürüldüğü dönemlerdeki siyasetlere bakıldığında sultanlar, saltanatlarını korumak için dinin zıddı olan bir siyaset takip etmişlerdir. Ne yazık ki 1400 yıllık Müslüman tarihi süreci içerisinde Müslümanların düşüncelerine hâkim olan ve gölge düşüren siyaset de çoğunlukla hep bu türden siyaset olmuş ve ümmet içerisinde çok kötü ve çelişik zihniyetlerin oluşmasına yol açmıştır.

Müslümanların arasındaki ihtilafların çoğunluğu içtihadî ve nazarî meseleler olmasına rağmen, İslam dünyasının çeşitli yerlerinde bulunan ve Müslümanlara hâkim olan birbirine zıt çeşitli siyasetler-ki bu siyasetler genellikle mevcut yönetimlerce üretilmektedir- Müslümanlar arasındaki vahdetin oluşmasına engel oluşturmakta ve yine aralarındaki düşünsel atmosferi de bütünüyle karartmıştır. Artık içtihatlarla dayalı farklı görüşlerin aslını ve gerçeğini teşhis etmek oldukça zorlaşmıştır. Çünkü artık görüş ayrılıkları sağlıklı bir ortamda değil, kin ve düşmanlığın hüküm sürdüğü bir ortamda tahlil edilmektedir!

İlk başta tüm Müslümanlara İslamî vahdet hâkimdi. Resulullah'tan (s.a.a) kısa bir zaman sonra tedrici bir şekilde ihtilaflar baş gösterdi. Söz konusu bu ihtilaflar daha ziyade siyasî içerikliydi. Sonraları fikhî ve akidevî meselelere de sirayet etti. Fakat şunu da belirtmemiz gerekir ki siyaset, Müslümanlar arasındaki ihtilaflar hususunda birçok menfi tesirler bırakmasına ve vahdetlerine bir takım

darbeler indirmesine rağmen, taraftarları arasında yaratmış olduğu rekabetten dolayı kısmen de olsa aralarında ilmî gelişmelerin oluşmasına katkı da sunmuştur! Daha doğrusu Müslümanların en büyük ilmî sermayeleri, siyasîlerin kendi aralarındaki bu çekişmeleri neticesinde hâsıl olmuştur!

Mezhepleri Yakınlaştırmannın Yolları

İslam mezheplerinin şayet ikinci asırdan sonra ortaya çıktığını kabul edersek, söz konusu mezhepler arasında barışı sağlamanın yolları araştırılmış ve bununla ilgili muslihler (ıslahçılar) tarafından bir takım çözüm yolları önerilmiştir. Elbette bu çözüm önerilerinin birçoğunun pratiğe dönüşmesi mümkün gözükmemiştir.

Önerilen yollardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Birinci Yol; Ortak noktalarla yetinip ihtilaflı noktaları terk etmek. Yani tüm mezheplerdeki ortak noktaları alıp, ihtilaflı olan konu ve kaynakları bir kenara bırakmak. Hatta bu konulardan ve kaynaklardan asla bahsetmemek ve unutulmaya terk etmek. Yalnızca ve yalnızca müşterek noktalarla yetinmek!

Bu öneriyi, tarihten ve mezheplerin seyirinden haberi olmayan kimseler sunmuştur. Zira Müslümanlardan bir kısmı sahih olduğunu kabul ettikleri bir takım hadislerle amel ettikleri gibi, kabul etmedikleri karşı mezhepteki Müslümanlar da sahih olarak kabul ettikleri hadisler ile amel etmekte. Bunların kendince ve onların da kendince sahih olarak kabul ettikleri hadislerden el çekmeleri doğru bir davranış değildir. Bu davranışla İslamî vahdeti oluşturmak, mezheplerin yakınlaştırılmasını gerçekleştirmek ve Müslümanların durumlarını ıslah etmek mümkün gözükmemektedir!

**Önerilen en doğru yol, Mısır'ın
ünlü el-Ezher Üniversitesi
tarafından kurulan “Daru't-
Takrip” (Mezhepleri
Yakınlaştırma Kurumu)
tarafından yapılan öneridir. Bu
kurum, vahdetin esasını, bütün
mezhepler arasında ortak olan
noktalar üzerine bina etmeyi
planlamıştır. İhtilaflı noktalarda
da, görüş bildirilmesine karşı
değillerdir ve delillere dayalı
olduğu takdirde de düşüncelere
saygı duyarlar. Ayrıca bütün
mezheplerdeki içtihat kapısının
açılması üzerinde ciddi bir şekilde
durmuşlardır.**

İkinci Yol; Selefiye Mektebi: Bu mektep, çok eski geçmişli olan (yaklaşık bin yıl) ve günümüzde de bazı ehl-i sünnet âlimleri tarafından savunulan bir ekolün adıdır.

“Selefiye”, geçmişte yaşamış “salihler” anlamındadır. Bu salihlerden maksat, Hz. Peygamber (s.a.a) in sahabesi ve onların tabileridir. Bu yolu teklif edenler şöyle derler; “Mezhepler ortaya çıkmadan önce Müslümanlar ne yapıyorlardıysa ve hangi itikadi ve ameli usule inanıyor ve onlara göre amel ediyorlardıysa, işte biz de o usulü alalım ve ondan sonrakileri kenara bırakalım!”

Sunulan bu öneri ilmî bir boyut kazanmış ve geçmişten beri de Müslümanlar arasında

kendine taraftar da toplamıştır. Bu akımın temelini atanın Ahmed b. Hanbel (241 h.) olma ihtimali vardır. Elbette onun amacı mezhepleri ortadan kaldırmaktı, fakat sonraları kendi yöntemi de bir mezhep halini aldı. Bu gün bu düşüncenin arkasında duran güç, Suudilerdir ve bu akım “Vahhabilik” olarak tanınmaktadır. Müslümanların kahrı çoğunluğu bu görüşü reddetmekte ve kendilerince makul gerekçeler sunmaktadırlar.

Üçüncü Yol; Tek mezhebin tercih edilmesi. Bu öneriyi sunanlar şöyle derler; Her mezhebin uleması kendi mezheplerinin hak olduğunu ve diğer mezhep müntesiplerinin gelip kendi mezheplerine katılmaları

gerektiğini iddia ederler. Örneğin Şialar der ki; tüm Sünnilerin, Şii olması gerekir, Sünniler de der ki; tüm Şiiilerin, Sünni olması gerekir, Zeydiler de “herkesin gelip Zeydi olması gerektiğini” iddia ederler. İşte günümüze kadar ki Müslümanlar arasında yaygın olan düşünce tarzı böyledir ve bütün ihtilaf ve çatışmalar da buradan başlamaktadır. Bundan dolayı Müslümanlar bir araya toplanıp tek bir mezhep etrafında toplanmaya ve diğer mezhepleri terk etmeğe mecburdurlar!

Bu önerinin de karşılık bulması mümkün gözükmüyor. Hiçbir muslihin (islahçının) İslamî vahdet adına bütün Müslümanların kendi mezheplerini bırakarak bir tek mezhebi kabul etmeleri çağrısında bulunması, asla bir sonuca ulaştırmaz! Böyle bir durumda, işin ilk başında hemen gürültüler kopup kavgalar başlayacaktır. Zaten günümüze kadar devam eden kavgaların birçoğunun da nedeni budur.

Dördüncü ve Beşinci Yol; Mezheplerin birleştirilmesi ya da mezhepler arasında serbest seçim. Bu önerinin sahiplerine göre mezheplerin birleştirilmesinden maksat, mezhepler arasındaki ortak olan noktalara ilave-ten, mezheplerin kendine has bazı inançlarından da alınıp, onları razı edecek bir tür mezhepler arası barışın sağlanmasını temin etmektir. Örneğin abdestteki ihtilafı Ehl-i Sünnet’in görüşü kabul edilsin, namazın eli bağlı kılınması konusundaysa Şia, Maliki ve İbaziye’nin görüşüne uyularak namaz eli açık bir şekilde kılınsın. Veya bir gün Şia’ya göre bir gün de Sünni’ye göre namaz kılınsın, böylece yavaş yavaş bu ihtilafli konular önemini yitirecek hale gelene kadar bu eylemler devam etsin.

Bu iki öneri, ilmi dayanaktan yoksun olmaları nedeniyle grafiğe dökülecek durumda

değillerdir. Zira her mezhebin kenara bırakamayacağı bir takım ilmi esaslar vardır. Bundan dolayı, her mezhep mensubunun, bağlı olduğu ilmi esası bir kenara bırakıp da bu tür pozisyonlar sergilemesi mezhebine ihanet kabul edileceğinden dolayı mümkün gözükmüyor.

Kanaatimce önerilen en doğru yol, Mısır’ın ünlü el-Ezher Üniversitesi tarafından kurulan “Daru’t-Takrip” (Mezhepleri Yakınlaştırma Kurumu) tarafından yapılan öneridir. Bu kurum, vahdetin esasını, bütün mezhepler arasında ortak olan noktalar üzerine bina etmeyi planlamıştır. İhtilafli noktalarda da, görüş bildirilmesine karşı değillerdir ve delillere dayalı olduğu takdirde de düşüncelere saygı duyarlar. Ayrıca bütün mezheplerdeki içtihat kapısının açılması üzerinde ciddi bir şekilde durmuşlardır. Yine bu kurum, şayet içtihat kapısı açılır da müctehitler arasında karşılıklı görüş alışverişine dayalı bir içtihat sistemi geliştirilmiş olursa, birçok problemin kendiliğinden hal olunacağı kanısındalar. Şayet Ehl-i Sünnet uleması içerisinde içtihat kapısı açılmış olursa, herkes en azından karşı tarafın görüşlerinde de doğruluk ihtimali olduğu kanısına varacak ve diğer mezheplerin âlimlerini bu fetva konusunda özürülü kabul edebilecektir!

Söz konusu kurum, dinî ve ilmi boyutunun dışında, Müslümanlar arasındaki ortaklaşa mesuliyet kabul etme duygusunu arttırabilecek ve İslam âleminin tümünü ilgilendiren meseleler üzerinde de durmaktadır. O kurumun bu durumu, Peygamber efendimizin (sav); “Müslümanların problemleri hakkında düşünmeden sabahlayan Müslüman değildir” hadisini Müslüman halklar arasında uygulamaya geçirme çabasıdır.³⁵

³⁵ geniş bilgi için bk. Horasanî, *Vahdete Çağrı*, s.175-204

Sonuç

Buraya kadar yapmış olduğumuz çalışmadan şu sonuçları çıkarabiliriz;

1-Kur'an, üç türlü vahdete davet etmiştir:

a) İnsanlığın vahdeti.

b) Semavi dinlerin vahdeti.

c) Müslümanların kendi aralarındaki vahdeti.

2-Yine yüce kitabımız olan Kur'an-ı Kerim, ümmetin vahdetine hayli ehemmiyet göstermiştir. Düşmanlarına karşı koyabilmek, kendi varlıklarını idame ettirebilmek, izzet ve haysiyet sahibi olabilmek için Müslümanların topyekûn "Allah'ın ipi" diye tabir ettiği bu ilahî kitap etrafında toplanmaları gerektiğini sıkıca vurgulamıştır.

3-Ümmet içerisinde içtihadattan kaynaklanan bir takım ihtilafların bulunabileceğine rağmen, bu ihtilafların, temel esaslarda değil de teferruatta bulunmasından ve bunun da gayet tabîi ve doğal olmasından dolayı, ümmetin, temel İslami ilkelerden biri sayılan vahdetine bir hâle vermemesi hususunda büyük âlimler görüş beyanlarında bulunmuşlardır.

4-Sünnet de ümmetin vahdetini en üst seviyeden önemsemiştir. Bu konuyla ilgili onlarca hadis ve olaylar, tüm Müslüman fırkaların temel itikadî, fikhî, ahlakî ve siyer kaynaklarında yer almıştır.

5-Kur'an-ı Kerim, ta o günden ümmet içerisinde var olacak ihtilafların kaynaklarını bizlere aktarmış ve bunun örneklerini de diğer ümmetler üzerinden bizlere göstermiştir. İhtilaflardan bahsederken, bunun kaynaklarını oluşturan "takvasızlık", "iyiliği emredip kötülükten sakındırma ilkesinin terkedilmesi", "sabırsızlık-dinde gevşeklik - dünyaperestlik", "hakki bile bile ihtilafa düşme" ve "hizipçilik" gibi insan topluluklarını ihtilaf ateş çukuruna sürükleyen nedenlere dikkatimizi çekmiştir.

6-Vahdetin oluşmasında ya da vahdetin çöküşünde, tarihi süreç içerisinde siyasilerin

büyük rollerinin olduğu görülmüştür. Dinin aynısı olan siyaseti yürüten İlahi elçi ile onun gerçek temsilcisi olan halifeler ümmetin vahdetine katkı sunarken, dinin zıddı olan siyaseti takip eden kimi sultanların, vahdete büyük darbeler indirdikleri görülmüştür. Diğer bir ifadeyle; Müslümanlar arasındaki ihtilafların çoğunluğu içtihadî ve nazarî meseleler olmasına rağmen, İslam dünyasının çeşitli bölgelerinde bulunan kimi siyasî otoriteler, Müslümanlar arasında vahdetin oluşmasına engel olmuşlardır.

7-Son bir asırdan biraz fazladır ki ümmetin sıkıntılarını fark eden ve tefrikanın ümmete ne denli bedeller ödettiğini görebilen bir takım basiret sahibi âlimler, yeniden ümmet içerisinde vahdeti tesis etmek ümidiyle bir takım çözüm arayışları içerisine girdiler. Bunların beş tane olduğunu tespit ettik. Bu beş çözüm yollarından birinin ve akla en yakın olanının Mısır el-Ezher Üniversitesi tarafından "Daru't-Takrip Kurumu" tarafından ortaya konulduğu bilinmektedir. Bunun bir benzerinin ve aynı hedefe yönelik hizmette bulunmayı planlayan ve İran İslam Cumhuriyeti tarafından tesis edilen "Mecme-i Cihan-i Takrib-i Mezahib-i İslam" (Dünya İslam Mezheplerini Yakınlaştırma Kurumu) olduğunu müşahade ettik. Birini (Daru't-Takrib) Sünni dünya, diğerinin (Takrib-i Mezahib) Şii dünyası tarafından tesis edilen bu iki hayırlı kurumun, aynı hedefi ve aynı projeyi sundukları ve yine akla ve ilmi kıstaslara uyduğu için siyasi, aydın ve ilahiyat camiasının da desteğiyle başarıya ulaşma şansı mümkün gözükmektedir. Özellikle de son dönemlerde ümmetin tahammülü hayli güç olan bugünkü sıkıntılarla yüz yüze gelmesi, böyle bir projenin başarıya ulaşma şansını artırır. Yine de kesin bir şey söylemek biraz erkendir. Ama İslam ümmetinin bundan başka kurtuluş yolu da yoktur.